

Hvørjum granskar tú í?

Í summar fara vit at seta fokus á gransking í Vikuskiftissosialinum. Komandi seks vikurnar færst tú soleiðis innlit í, hvat klóku heilarnir í landinum sita og arbeiða við. Evnini spennu víða, heilt frá gøtunøvnum til barnsburðartunglyndi, men felags fyri allar seks granskarar er, at teir hava fingið føroyskar granskingarpengar frá Granskingarráðnum. Góðan lesihug!

MYNDIR: ÁLVUR HARALDSEN

ORÐAFRÁGREIÐING Grevstur: staður, har tey deyðu verða jarðað, kirkjugarður ella legstaður. Fornir grevstrar eru gravstaðir frá víkingatíð, sum islendingar nevna kuml. Ein útgrevstur er millum annað at grava út fornlutir, leivdir og fornir grevstrar á einum ávísam staði.

Higartil kenna vit ikki aðrar grevstrarsíðir, enn at fólk í víkingatíð eru blivin gravløgð. Tað hendir aðrastaðni í víkingatíð, at fólk eru vorðin kremerað, men enn eru ongi prógv fyri tí í Føroyum.

eitt sindur um, hvussu vit hava innrættað okkum eftir nattúruni. Hvønn týdning man tað hava havt fyri búsetingar, býlingar og lívið í bygdini ella á oynni. Eisini kann tað vera hent fyri meg at vita, hvar tey sokallaðu sosialu rúmini í landslagnum eru. Ein køstur kann til dømis vera til stóra hjálp, tí tað er nevniliga eitt stað, har burturkast hevur hópað seg upp, og tiskil kann tað siga nakað um, hvørjum fólk millum annað hava livað av.

Fornfrøði í Føroyum

Tað finnst fastar mannagongdir, tá tað kemur til funnar lutir, ið kunnu bólkast sum fornfrøði í Føroyum. Ein kann fara til verka við eini ítøkiligari verkætlan sum Ann Sølvia ger við síni ph.D-verkætlan, men vit hava øll skyldu at boða frá, um vit finna lutir í jørðini. Um tú til dømis finnur lutir í samband við velting ella sum byggiharri í samband við útgrevstur til bæði smærri og størri byggiverkætlanir, hevur tú skyldu til at boða Søvns Landsins frá. Síðani kemur ein fornfrøðingur á staðið at kanna tað, sum er funnið. Tí jarðføst fornminni eru friðað við lóg.

Tað kann fyri mong tykjast óneyðugt og heldur gamaldags at liggja og grava við eini skeið eftir fornaldargrevstrum, men spyrst tú serfrøðingin, kann útgrevstur av hesum slag siga okkum ómetaliga nógv av týdningi fyri okkara søgu og okkara arv. Umframt at hon vónar at finna fleiri grevstrar, hevur Ann Sølvia eitt ynski um at varpa ljós á fornfrøði og søguligan arv í Føroyum, soleiðis at vit fáa eina størri og felags fatan av okkara mentanarvi.

– Tað er soleiðis, at okkum vantar skrivligar keldur um ein stóran part av søgu okkara, og júst í hesum sambandi spælir fornfrøðin ein ómetaliga týdningarmiklan leiklut. Tí uttan fornfrøðina kunnu vit jú ikki prógva nakað. Tá talan er um ein so gamlan part av okkara søgu, verður ein partur bert gitingar, um vit ikki kunnu prógva tað við útgrevstri og landslagskanningum. Jú meira vit kunnu grava og avdúka, jú meira kunnu vit siga um søgu okkara.

Ph.D-verkætlanin hjá Ann Sølviu telist millum sjáldsomu verkætlanirnar í Føroyum. Tað er bert ein onnur Ph.D-verkætlan innan føroyska fornfrøði skrivað í Føroyum áður. Hana skrivaði Ditlev Mahler í 2007 undir heitinum *Sæteren ved Argisbrekka* í 2007.

Kristnar gravir venda eystur og vestur, meðan tær heidnu grevstirnir venda í norðan og sunnan. Tó eru undantøk, og ein kann ikki altíð við hundrad prosent vissu siga, um talan er um kristna ella heidna grøv, tí líkini kunnu av ymskum orsökum verða flutt.

Hvat fjalir jørðin?

Granskingin sigur sostatt, at lendið fjalir ein virðismiklan part av bæði okkara søgu og fornsøgu. Fornfrøðiligar kanningar í Íslandi hava víst, at víkingar lögdu lík í jørðina bæði tætt við garðarnar, men eisini í útkantinum av garðinum. Jørðina innan fyri bøggarðarnar hava teir so nýtt til at velja í. At jørðin er væl velt, er sum nevnt ein avbjóðing fyri granskingina hjá Ann Sølviu.

– Tað ger tað trupult hjá mær sum fornfrøðingur at síggja, hvar møgulig grevstrar eru. Tað er so, at vit í Føroyum hava bygt oman yvir gomlu víkingabúsetingarnar. Og vit vita ikki, hvussu fólk hava borið seg at, tá tey hava funnið ymiskt í jørðini. Hava tey bara lagt oman yvir aftur ella kanska beint burtur?

Ann Sølvia vísir á eina røðu, ið Louis

Zachariasen helt í 1955 í føroyskum útvarpi í Keypmannahavn. Røðan er síðani skrivað niður og er tí tøk í dag. Louis Zachariasen greiðir frá um ein grevstur, ið varð funnin í Svínø. Eyðkennið fyri grøvina var, at høvdið vendi móti norði, men heldur óvanligt fyri føroyskar grevstrar frá víkingatíð var tað, at líkið var fjalt av einum hvølvudum báti.

– Annað, ið eyðkennir fornar grevstrar frá víkingartíð, er, at tey ofta hava lutir við sær í grøvina. Tað kann vera vápn ella smúkkur sum svørð og brosjur. Tað kundi verið spennandi at kanna hendan grevsturin í Svínø nærri, men har stendur eitt hoyggj-hús omaná grevstrinum, so her skal søkjast um serligt loyvi fyri at gera ein útgrevstur.

Køsturin kann avdúka nógv

Fyri framman bíðar sostatt eitt størri arbeiði fyri Ann Sølviu, ið inniber gjølligar eygleiðingar av føroyska lendinum, og seinni skal hon standa á odda fyri útgrevstrum. Ein ph.D-verkætlan rúmar ikki øllum, og tí hevur hon avmarkað seg til í hesum umfarinum at leita eftir grevstrum í norðuroyggi.

– Tað havi eg valt, tí júst Norðuroyggi ikki eru so væl granskaðar í hesum sambandi. Mín framferðarháttur inniber, at eg eygleiði landslagið í bygdunum, tosi við fólk á staðnum um møguligar lutir og leivdir frá grevstrum og búsetingum, sum eru funnin í jørðini gjøgnum tíðina. Harafturat er ein partur av arbeiðnum hjá mær at kanna skjøl í skjalasavninum hjá Søvnum Landsins, har frágreiðingar eru niðurskrivaðar um funnar lutir og leivdir, sum gjøgnum árinu eru funnin í jørðini júst í hesum økinum.

Umframt sjálvt handverkið og útgrevsturin, sum liggur í fornfrøðini, hevur Ann Sølvia eisini valt at taka atlit til fólkalívsfrøðina og tær søgur og sagnir, ið vit hava á føroyskum um huldufólk, risar og aðrar verur, ið hoyra fagurbókmentunum til. Her eru tað serliga staðarnøvnini, ið eru áhugaverd fyri hennara gransking.

– Søgur og sagnir kunnu geva ábendingar um, hvat fyri tilknýti fólk hava havt til ávís stöð. Eg kann nevna, at á áðurnevnda grevstrarstaði á Svínø stóð ein steinur, sum sigst at vera íbygdur og sum kallaðist Vætrasteinurin.

Vætrasteinurin er ætlandi lagdur í hoyggjhúsvegginn. Men hendan samanberingin má eisini gerast við størsta fyrivarni, tí at hetta merkir ikki, at undir hvøjum vætrasteini er ein grevstur. Tað er týdingarmikið at taka øki sum eina heild og kanna eftir øðrum fornleivdum á staðnum. Staðarnøvn kunna hartil varpa ljós á ymisk yrki t.d. innan fyri seyða-, neyta- og grísa hald, og staðarnøvn kunnu tiskil brúkast sum ein partur av at kanna fornfrøðiligar leivdir.

Harafturat undirstrikar hon týdningin av at lurta eftir teimum frágreiðingum, ið fólk á staðnum kunnu fortelja um júst tey stöðini, hon skal granska.

– Eitt nú kunnu omanlop í Fugloynni vera við til at siga mær

FAKTA:

- **Granskari:** Ann Sølvia Lydersen Jacobsen
- **Evni:** Grevstrar og landslag í Føroyum í víkingaöld
- **Stuðul:** 1.122.903 kr frá Granskingarráðnum
- **Verkætlanin verður skrivað á universitetinum í Aberdeen og verður gjørd í samstarv við Søvns Landsins. Skal væntandi vera liðug í 2018**
- **Vegleiðari á ph.d verkætlanini:** Karen Milek frá universitetinum í Aberdeen og Simun V. Arge á Søvns Landsins
- **Samband:** a.s.jacobsen@abdn.ac.uk